

УДК 378.1:37.032:316.752+316.477 (73)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У США

Очеретяний А.В.,
аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті проаналізовано особливості формування життєвих цінностей студентів у США. Життєві цінності студента розглянуто як основні його життєві орієнтири, що детермінують майбутню професійну спрямованість, визначають зміст навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі та окреслюють стиль і масштаби соціальної активності. Досліджено підходи американських практиків до виділення найбільш значимих життєвих цінностей сучасних американських студентів. З'ясовано, що розвиток життєвих цінностей студентів у більшості вищих навчальних закладів США нині здійснюється відповідно до спеціальної освітньої програми, яка складається із 20 цілей та покрокових дій.

Ключові слова: *життєві цінності, студенти, формування, особливості, освіта, вищі навчальні заклади, США.*

В статье проанализированы особенности формирования жизненных ценностей студентов в США. Жизненные ценности студента рассмотрены как основные его жизненные ориентиры, которые детерминируют будущую профессиональную направленность, определяют содержание учебно-воспитательной деятельности в высшем учебном заведении и определяют стиль и масштабы социальной активности. Исследованы подходы американских практиков к выделению наиболее значимых жизненных ценностей современных американских студентов. Установлено, что развитие жизненных ценностей студентов в большинстве высших учебных заведений США сегодня осуществляется в соответствии со специальной образовательной программой, которая состоит из 20 целей и пошаговых действий.

Ключевые слова: *жизненные ценности, студенты, формирование, особенности, образование, высшие учебные заведения, США.*

Ocheretianyi A.V. FEATURES OF FORMATION THE LIVING VALUES OF STUDENTS IN THE USA

The article analyzes the features of the formation of the living values of students in the USA. The living values of students considered as his basic life benchmarks, which determine the future professional orientation, determine the content of his educational activity in a higher educational institution and outline the style and scale of social activity. The approaches of American practitioners to the selection of the most significant living values of contemporary American students researched. It has been found, that the development of the living values of students in a modern higher educational institution USA is carried out in accordance with a special educational program, consisting of 20 goals and step-by-step actions.

Key words: *living values, students, features, formation, education, higher educational institution, USA.*

Постановка проблеми. Підвищений інтерес вітчизняних та американських дослідників до формування життєвих цінностей американських студентів обумовлений тим, що молодь завжди була важливим суб'єктом моральних, економічних, політичних, соціальних змін у Сполучених Штатах Америки (далі – США) та потужною інноваційною силою розвитку американського суспільства [6]. Як свідчать наукові доробки, життєві цінності молодої людини є важливим елементом структури її особистості та відіграють визначальну роль у внутрішній готовності до вибору життєвого шляху, конструюванні життєвих стратегій, здійсненні певної життєдіяльності щодо задоволення своїх потреб та інтересів. Вони є основою духовного розвитку кожної особистості, зокрема обґрунтовують соціальні ідеали і норми співіснування індивідів у суспільстві нині та в перспективі, єднають суспільство у цілому.

Спрямовуючим вектором у формуванні життєвих цінностей студентів у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) є ставлення до кожної особистості як до найвищої цінності, переорієнтація навчально-виховного процесу на особистісний розвиток, створення таких психолого-педагогічних умов, які забезпечуватимуть гармонійне входження випускника як в мікро-, так і в макросоціум [2; 7; 11].

Наголосимо, що впродовж останніх п'яти років у політичній, економічній, соціальній, духовно-моральній та освітній сферах розвитку українського суспільства відбулися кардинальні зміни векторів розвитку, що детермінувало концептуальну переорієнтацію життєвих цінностей молодих людей. На перший план вийшли цінності, які давно є визначальними в американському суспільстві: свобода, незалежність, конкурентоздатність, національна та особиста гідність, патріотизм, особистісна неповтор-

ність та креативність, родина та соціальна відповідальність [3]. Тому вивчення американського досвіду розвитку знакових життєвих цінностей студентської молоді у навчально-виховному процесі ВНЗ є досить актуальним і корисним для вітчизняної педагогічної науки і практики вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що окремі аспекти проблеми життєвих цінностей молоді у США були предметом наукових доробок таких американських дослідників, як М. Бін (M. Beane), Б. Гросс (B. Gross), Т. Гроулінг (T. Grouling), К. Керр (C. Kerr), В. Лечуга (V. Lechuga), Б. Ньюман (B. Newman), Р. Реннер (R. Renner), К. Роджерс (C. Rogers), М. Сейден (M. Seiden), Х. Сміт (H. Smith), Д. Тілман (D. Tillman), Г. Трагер (G. Trager), Е. Холл (E. Hall), Дж. Шет (J. Sheth). Американські практики М. Рокич (M. Rokeach) та Ш. Шварц (S. Schwartz) розробили методики вивчення термінальних та інструментальних життєвих цінностей студентів.

Питання життєвих цінностей американських студентів розглядалися вітчизняними науковцями у площинах гуманістичного (Р. Беланова, О. Дубовик, С. Романова, О. Шиян), громадського (Т. Бондар, Н. Заїченко, Ю. Топоркова), духовно-морального (В. Галузьяк, В. Жуковський, О. Зарва), патріотичного (О. Гуцол, О. Діденко, Г. Печарчук), комунікативного і полікультурного (І. Бахов, Ю. Гребеник, Ю. Козаченко), художньо-естетичного (Г. Карцивадзе, І. Петрова, І. Хижняк), сімейного (О. Безлюдний, А. Котиченко), гендерного (С. Білецька, І. Братусь, К. Ремізанцева), здоров'язбеігаючого (О. Дмитрієва, С. Омельченко) виховання та у спектрі професійної підготовки (С. Бурдіна, Л. Віннікова, Н. Гайдук, І. Гушлевська, В. Дикань, І. Зварич, О. Ігнатюк, О. Калініна, М. Нагач). Водночас проблема впливу виховного потенціалу освітнього процесу американських ВНЗ на формування життєвих цінностей сучасних студентів у США в умовах трансформації індивідуалізованих систем буття молоді потребує спеціального дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз особливостей формування життєвих цінностей сучасних американських студентів у спектрі виховного впливу освітнього процесу ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. В американській психолого-педагогічній науці найпоширенішим підходом до питання життєвих цінностей є концепція М. Рокича (M. Rokeach), який під цінностями розуміє вид переконань, центральне

положення в індивідуальній системі переконань [9]. У нашому дослідженні ми розглядаємо життєві цінності студента (living values of students) як «основні його життєві орієнтири, що детермінують майбутню професійну спрямованість, визначають зміст навчально-виховної діяльності у ВНЗ та окреслюють стиль і масштаби соціальної активності» [1, с. 10].

Узагальнюючи погляди американських і вітчизняних учених щодо ціннісних орієнтацій молоді [2; 4; 6; 9; 12], виділяємо у структурі життєвих цінностей американських студентів такі компоненти: *свідомий* – має когнітивний характер, що є наслідком розуміння важливості цінностей для життя особистості та є способом диференціації об'єктів за їх значущістю (результат упродовження ціннісної орієнтації виявляється у стійких переконаннях); *підсвідомий* – виявляється у значенні для особистості пріоритетної цінності, що впливає на її діяльність у реальному житті (при цьому зміна значущості цінностей може відбиватися на виконанні обов'язків, прояві почуттів).

Як справедливо зазначає вітчизняна дослідниця Г. Товканець, ціннісні орієнтації особистості американського студента не тільки визначають мотивацію його індивідуальної поведінки, але й складають його світогляд; формуються у процесі його соціалізації у ВНЗ під впливом виховання та навчання [2].

Зазначимо, що США належать до індивідуалістських культур, де перевагу надають змаганням і конкуренції, а не кооперації та співпраці. Тому американські студенти завжди цінували право на особистий погляд, приватну власність, свободу висловлювань та діяльності. Людей, які є професіоналами у своїй діяльності, поважають і цінують, а які пасують перед труднощами чи відмовляються випробувати межі своїх можливостей в цьому суспільстві – зневажають. Щодо майбутньої професійної діяльності сучасна американська молодь здебільшого сподівається лише на себе, на свої знання та вміння, через які вона зможе домогтися високого рівня життя. Молодь не тішить себе ілюзіями про необхідність особистих зв'язків при працевлаштуванні. Вона переконана, що всього можна досягти наполегливою працею, а тому цінність освіти для неї досить вагома. Американці завжди легко йдуть на комунікаційні контакти, вони готові консультувати і радити. При цьому вважають важливим у спілкуванні зарекомендувати себе як життєрадісні, демократичні, плюралістичні, відкриті члени суспільства. У всіх сферах життєдіяльності американські студенти виявляють

беззаперечний патріотизм. Сім'я – найвища цінність для американця. Американські студенти також цілком справедливо вважають, що у здоровому тілі – здоровий дух, через це важливою життєвою цінністю для них є міцне здоров'я та спортивна підготовленість. Тому під час навчання у ВНЗ вони намагаються активно брати участь у різних спортивних секціях та спортивному житті вишу загалом [4; 8].

Маріан Бін (Marian Beane), співзасновник Міжнародного наукового офісу Університету Північної Кароліни, наголошує, що навчально-виховний процес в американських ВНЗ з початку XXI ст. орієнтується на такі життєві цінності студентів: *індивідуальність* (individuality) (студентам рекомендується бути незалежними і розвивати свої власні цілі в житті), *конфіденційність* (privacy) (студентам строюються умови, щоб вони мали приватне середовище і могли проводити час на самоті), *рівність* (equality) (надаються рівні освітні можливості незалежно від статі, раси, національності чи країни походження), *повноцінне використання свого часу та пунктуальність* (time) (у студентів виховується життєва позиція: «час – гроші»; культивується уникнення запізнь), *неформальність* (informality) (проявляється як у комунікаційних взаєминах, так і в зовнішньому вигляді студентів та викладачів), *досягнення та робота* (achievement & hard work/play) (конкурентоспроможний дух часто є мотивуючим фактором для роботи і життя), *прямота і цілеспрямованість* (direct & assertive) (студентів орієнтують знаходити вихід із проблемної ситуації самим і без посередника, спонукають постійно висловлювати власну думку і представляти свою позицію щодо вирішення питання), *дивитись у майбутнє і змінюватися* (looking to the future and to change) (студентів навчають розробляти не лише ближні, а й дальні перспективи своєї життєдіяльності) [4].

Томас Гроулінг (Thomas Grouling), доктор філософії Університету Дрейка, досліджуючи специфіку американської культури, дійшов висновку, що у центрі американської системи життєвих цінностей знаходяться такі цінності: індивідуальна свобода, сімейне благополуччя, свобода в домі для кожного члена родини, конфіденційність, самостійність, упевненість у собі, вольовий підхід до вирішення різних ситуацій, рівність можливостей, упевненість у правовому захисті, освіта як ключ до розвитку власної особистості та використання наявних можливостей у суспільстві, фінансова безпека, матеріальний стабільний стан, наполеглива праця і конкуренція, сенситивність до спів-

робітництва, збереження навколишнього середовища [5].

Згідно з методиками американських практиків М. Рокича (M. Rokeach) [9] і Ш. Шварца (S. Schwartz) [10], основними термінальними життєвими цінностями американських студентів на початку XXI ст. визначено: наявність сім'ї (родини), розвиток себе (індивідуальність), свобода вибору (висловлювань та діяльності), плюралізм та демократичність у суспільних відносинах, патріотизм і активна соціальна позиція, професіоналізм і конкурентоздатність, матеріальний стан, здоров'я та спортивна форма. Причому в сучасних вищих навчальних закладах США [8] життєві цінності студентів розвивають у процесі морального, ментального, релігійного, національного, полікультурного, патріотичного, громадського, естетичного, сімейного, соціально-політичного, здоров'язберігаючого виховання та професійного становлення. З цією метою у навчально-виховному процесі організуються спеціальні освітні курси, семінари, практикуми, дискусії, тренінги, уроки миру та поваги; створюються рольові ситуації; використовуються відеоролики, онлайн-комунікація тощо.

У 2004 році у Нью-Йорку за сприяння ЮНЕСКО була утворена Асоціація «Життєві цінності в освітньому процесі» (Association for Living Values Education International – ALIVE), в основу діяльності якої покладено партнерство всіх учасників процесу формування життєвих цінностей молодого покоління [7]. Мета Асоціації полягає в допомозі молодим людям (зокрема і студентам) виділити корисні (для себе і соціуму) життєві цінності; в поглибленні розуміння, в мотивації та відповідальності щодо особистісного та соціального життєвого вибору; в активізації шляхів конкурентоздатної професійної та неповторної особистісної самореалізації.

Американська дослідниця Дайян Тілман (Diane Tillman), одна із засновників даної Асоціації, ще у 2000 році розробила спеціальну освітню програму щодо розвитку життєвих цінностей студентів (Activities for Young Adults), яку протягом останніх 17 років успішно впроваджують в американських ВНЗ [12]. У програмі виділено 20 цілей та розписані покрокові дії щодо формування життєвих цінностей студентів у таких площинах: розвиток особистих емоцій, навиків міжособистісної комунікації, соціального партнерства, поваги і миролюбства, сім'я і соціум, дозвілля і праця. Серед цілей особлива увага акцентується на таких: створення інтересу та почуття значимості життєвих цінностей;

прийняття загальнолюдських цінностей як власних через вияв творчості та співробітництва; збагачення власного життєвого досвіду та розвиток самостійності; утвердження особистої відповідальності та почуття задоволення і щастя за виконану роботу; здатність до мирного співіснування та толерантності; підвищення власної самоповаги; контроль над страхом, гнівом та іншими негативними проявами характеру особистості; відстоювання власної думки, прав та позиції; позитивний настрій на досягнення поставлених життєвих цілей; вияв творчої позиції у реалізації життєвих планів; уникнення негативної, неприйнятної у соціумі траєкторії поведінки та конструювання альтернативних позитивних стилів поведінки; побудова партнерських відносин у мікросоціумі та розвиток почуття єдності та захищеності в сім'ї; гармонійне розв'язання міжособистісних конфліктів; мирне співіснування в полікультурному середовищі; уникнення дискримінацій у житті; зміцнення матеріального становища та фінансової свободи, сприятливий екосоціум і мир у світі, розвиток когнітивної свідомості, утвердження соціальної справедливості та відповідальності.

Дайян Тілман пропонує також алгоритм формування життєвих цінностей молодих людей: створення ціннісної атмосфери – когнітивна розвідка – актуалізація внутрішніх потреб та вивчення прийнятних цінностей у суспільстві – запуск механізму стимулів – розвиток навиків формування конкретних життєвих цінностей – саморефлексія щодо конкретних життєвих цінностей – творче самовираження – комунікації – інтеграція обраних цінностей у реальне життя [12, с. 245]. Для реалізації даного алгоритму під час навчально-виховного процесу у ВНЗ пропонується проводити так звані «уроки миру та поваги», які спрямовуватимуться на виділення та розвиток корисних життєвих цінностей, профілактику рецидивів вияву негативної життєвої поведінки. При цьому передумовою введення в дію алгоритму формування життєвих цінностей студента у ВНЗ є визначення для кожного студента рівня взаємовпливів у підсистемах: життєві цінності – життєві потреби; життєві цінності – життєві стилі поведінки; життєві цінності – життєві компетентності; життєві цінності – життєві перспективи; життєві цінності – життєві стратегії.

Висновки з проведеного дослідження. Загалом конструювання конкретної системи життєвих цінностей для американського студента XXI ст. є спрямованим вектором при виборі навчального плану й освітньої програми, виховних технологій у вищому навчальному закладі. У них виражається свідоме ставлення студента до соціальної реальності, що визначає мотивацію поведінки у навчально-виховному процесі. В умовах постійних динамічних змін у різних сферах американського суспільства у XXI ст. кожен американський студент формує позитивні цінності у своєму серці і покладає їх в основу досягнення життєвих цілей.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні факторів, що впливають на формування життєвих цінностей американських студентів у XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурцева І.І. Формування у студентської молоді цінностей і особистісних смислів життя у навчально-виховному процесі класичного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – Луганськ, 2013. – 20 с.
2. Товканець Г. Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді в США. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2016. – Вип. 30. – С. 253–261.
3. Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін. – Соціальна психологія. – 2009. – № 3. – С. 86–89.
4. Beane, M. An Adventure in American Culture & Values. URL: <http://www.internationalstudentguidetotheusa.com/articles/culture.htm>.
5. Grouling, T. Project Twelve. – USA: Literary Licensing, 2013. – 108 p.
6. Hemingway, Christine A. Personal Values as A Catalyst for Corporate Social Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*. – 2005. – 60(3). – P. 233–249.
7. Living Values USA – Living Values Education. URL: <http://www.livingvalues.net/countries/usa.html>.
8. Renner R. The rise of the For-Profit University. *Book Review*. – *The Journal of Higher Education*. – 2003. – № 74(1) – P. 108–111.
9. Rokeach, M. *The Nature of Human Values*. – New York: Free Press, 1973. – 438 p.
10. Schwartz, S. H. and Boehnke, K. Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. – *The Journal of Research in Personality*. – 2004. – 38. – P. 230–255.
11. Stevenson, D. K. *American Life and Institutions*. – N.Y.: Ernst Klett Verlag, 1996. – 176 p.
12. Tillman, D. *Living values. Activities for Young Adults*. – N.Y.: International Coordinating Office, 2001. – 400 p.